

Parafialne rady duszpasterskie – współodpowiedzialność laikatu za wspólnotę parafialną

Parish pastoral councils – joint responsibility of the laity
for the parish community

BOGDAN BIELA

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Wydział Teologiczny, Polska

bogdan.biela@us.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-9105-7536>

Abstract: The purpose of this article is to show the importance of parish pastoral councils (PPC) in the implementation of the Church's evangelising mission, which is expressed by influencing the shape and effectiveness of parish pastoral care. Accordingly, within the paradigm of pastoral-theological analysis, the article first shows the role of PPC in the light of Church teaching. It then presents what, based on research, is the image of the PPC in Poland. The article ends with conclusions and pastoral imperatives for the PPC to become a real and fruitful structure of joint responsibility of the laity for the mission of the parish community.

Keywords: Parish Pastoral Council; parish; joint responsibility of the laity

Abstrakt: Celem niniejszego artykułu jest ukazanie znaczenia parafialnych rad duszpasterskich (PRD) w realizacji ewangelizacyjnej misji Kościoła, co wyraża się poprzez oddziaływanie na kształt i skuteczność duszpasterstwa parafialnego. W związku z powyższym w ramach paradygmatu analizy pastoralnoteologicznej artykuł w pierwszej części ukazuje rolę PRD w świetle nauczania Kościoła. Następnie przedstawia, jaki na podstawie badań jest obraz PRD w Polsce. Artykuł podsumowują wnioski oraz imperatywy pastoralne, aby PRD stawały się faktyczną i owocną strukturą współodpowiedzialności laikatu za realizację misji wspólnoty parafialnej.

Słowa kluczowe: parafialna rada duszpasterska; parafia; współodpowiedzialność świeckich

Wstęp

Celem procesu synodalnego zainauguowanego przez papieża Franciszka w październiku 2021 roku nie jest „jedynie seria ćwiczeń, które zaczynają się i kończą, ale raczej podążanie drogą autentycznego wzrastania ku komunii i misji [...]. To podążanie razem będzie wymagać odnowy mentalności i struktur kościelnych tak, aby żyć wezwaniem Boga do Kościoła w obliczu aktualnych znaków czasu” (*Vademecum Synodu o synodalności 2021*, 1.3). To „podążanie razem” realizuje się przede wszystkim w parafii, która jako wspólnota wiernych „wciela tajemnicę Kościoła w widzialną, natychmiastową i codzienną formę. Parafia jest miejscem, gdzie uczymy się żyć jako uczniowie Pana w sieci braterskich relacji i doświadczać komunii w różnorodnych powołaniach i pokoleniach, charyzmatach, posłudze i kompetencjach, tworząc prawdziwą wspólnotę, gdzie wszyscy wspólnie żyją swoją misją i posługą, harmonizując specyficzny wkład wszystkich” (Międzynarodowa Komisja Teologiczna 2018, 83). W realizacji tej misji szczególną rolę do odegrania w parafii ma przewidziana przez prawo kanoniczne parafialna rada duszpasterska (por. *Vademecum Synodu o synodalności 2021*, 1.3)¹. Wyniki badań, ale także świadectwa wielu osób mających do czynienia z PRD pokazują jednakże, że podejmują one w stopniu niewystarczającym to, co w intencji dokumentów i zaleceń Kościoła ma stanowić podstawową rację ich bytu. Warto zatem podjąć temat PRD, gdyż to właśnie od tej komunijnej struktury Kościoła w dużym stopniu zależy kształt i skuteczność duszpasterstwa parafialnego. W związku z powyższym w ramach paradygmatu analizy pastoralnoteologicznej na początku zostanie ukazana rola PRD w świetle nauczania Kościoła. Następnie pokażemy, jaki jest faktyczny obraz PRD w Polsce. W ostatniej części zostanie zanalizowany istotny faktor mający wpływ na to, w jaki sposób rada duszpasterska staje się jednym z instrumentów pastoralnego nawrócenia rozumianego jako uczynienie Kościoła znacznie bardziej komunią, w której wszyscy mają większe poczucie uczestnictwa, co sprawi, że parafia będzie w stanie o wiele lepiej niż dotychczas pełnić swoją ewangelizacyjną misję we współczesnym świecie (por. Franciszek 2013, 28; Kongregacja ds. Duchowieństwa 2020, 29).

---

¹ Nie dziwi zatem postulat wyrażony w dokumencie Międzynarodowej Komisji Teologicznej *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, aby koniecznie zrewidować normy kanoniczne, które obecnie jedynie sugerują utworzenie parafialnej rady duszpasterskiej [dalej: PRD], 84.

I. Nauczanie Kościoła o parafialnych radach duszpasterskich

O radach duszpasterskich wspominają trzy dokumenty soborowe. *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele* mówi o radzie duszpasterskiej na szczeblu diecezjalnym. „Bardzo pożądaną jest rzeczą, aby w każdej diecezji utworzono osobną radę duszpasterską z biskupem diecezjalnym na czele” (Sobór Watykański II 1965a, 27). Drugim dokumentem soborowym, w którym znajdują się wzmianki o radach duszpasterskich, jest *Dekret o apostolstwie świeckich*, gdzie podkreślono, że rady mają wspierać działalność apostołską Kościoła, „czy to na polu ewangelizacji i uświęcania, czy to na terenie charytatywnym i społecznym”, koordynując różne świeckie stowarzyszenia i inicjatywy. Stwierdza on, że „tego rodzaju rady powinny istnieć również na terenie parafii” (Sobór Watykański II 1965b, 26). Podobne zalecenie dla terenów misyjnych wysuwa soborowy *Dekret o działalności misyjnej Kościoła* (Sobór Watykański II 1965c, 30). Na podstawie ogólnych zaleceń powyższych dokumentów w diecezjach i parafiach zaczęły powstawać rady duszpasterskie, najpierw na zasadzie eksperymentu, a potem jako stała praktyka.

Nauczanie II Soboru Watykańskiego o tworzeniu rad duszpasterskich na poziomie diecezjalnym i parafialnym zaowocowało ich powstawaniem w wielu krajach Europy Zachodniej. Wiązało to się z pewnymi problemami. Odpowiedzią na nie było *motu proprio* Pawła VI *Ecclesiae Sanctae*, zawierające podstawę do powołania i działalności rad duszpasterskich². Temat PRD podjął *Kodeks prawa kanonicznego* z 1983 roku [dalej: KPK]. W kan. 536, § 1 czytamy: „Jeśli zdaniem biskupa diecezjalnego, po zasięgnięciu opinii rady kapłańskiej, byłoby to pożyteczne, należy w każdej parafii ustanowić radę duszpasterską. Ma jej przewodniczyć proboszcz, a członkami powinni być wierni wraz z tymi, którzy z urzędu uczestniczą w trosce duszpasterskiej o parafię i pomagają w ożywianiu działalności pasterskiej”. Z kolei w § 2 czytamy, że „Rada duszpasterska posiada jedynie głos doradczy i kieruje się normami określonymi przez biskupa diecezjalnego”.

Ogólne wskazania KPK znalazły dopełnienie w adhortacji apostolskiej Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele i świecie *Christifideles laici*, która wyciąga praktyczne wnioski z eklezjologicznej koncepcji Kościoła jako komunii. W rozdziale drugim mówiącym o uczestnictwie świeckich w życiu Kościoła-Wspólnoty Jan Paweł II podkreśla, że „wypada zastanowić się bliżej nad sprawą wspólnoty i uczestnictwa ludzi świeckich w życiu parafii. Zwróćmy najpierw uwagę wszystkich świeckich mężczyzn

---

² W tym kontekście powstał także okólnik Kongregacji dla Duchowieństwa o radach duszpasterskich z 1972 r., list okólny Kongregacji do spraw Duchowieństwa z 1973 r. oraz instrukcja Kongregacji do spraw Biskupów *Ecclesiae imago* z 1973 r.

i kobiet na jakże prawdziwe, znamienne i zachęcające słowa Soboru wyjęte z Dekretu o apostołstwie świeckich: «We wspólnotach kościelnych działalność ich [świeckich] jest do tego stopnia konieczna, że bez niej apostołstwo samych pasterzy nie może zwykle być w pełni skuteczne». [...] Świeccy winni nabierać coraz głębszego przekonania o tym, jak bardzo istotne jest apostołskie zaangażowanie na terenie własnej parafii. [...] «Parafia dostarcza naczynego przykładu apostołstwa wspólnotowego, gromadząc w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości ludzkie i wszczepiając je w powszechność Kościoła. Niech świeccy przyzwyczajają się działać w parafii w ścisłej jedności ze swoimi kapłanami, przedstawiać wspólnocie Kościoła problemy własne i świata oraz sprawy dotyczące zbawienia celem wspólnego ich omówienia i rozwiązywania; współpracować w miarę sił we wszystkich poczynaniach apostołskich i misyjnych swojej kościelnej rodziny». Postulat Soboru dotyczący «wspólnego» omawiania i rozwiązywania problemów duszpasterskich winien być odpowiednio i systematycznie realizowany poprzez coraz szersze, mocniejsze i zdecydowane dowartościowanie parafialnych rad duszpasterskich, co słusznie podkreślali z naciskiem Ojcowie synodalni” (Jan Paweł II 1988, 27).

Z kolei w liście apostołskim na zakończenie Wielkiego Jubileuszu Roku 2000 *Novo millennio ineunte* Jan Paweł II, odwołując się do rad duszpasterskich jako struktur, które mają kultywować i poszerzać przestrzenie komunii kościelnej, stwierdził, że u podstaw wspólnotowego charakteru parafii znajduje się „duchowość komunii”. „Nie łudźmy się – pisał ojciec święty – bez takiej postawy duchowej na niewiele zdałyby się zewnętrzne narzędzia komunii. Stałyby się bezdusznymi mechanizmami, raczej pozorami komunii niż sposobami jej wyrażania i rozwijania” (Jan Paweł II 2001, 43). Dlatego „zanim przystąpimy do planowania konkretnych przedsięwzięć – wskazywał Jan Paweł II – należy krzewić duchowość komunii, podkreślając jej znaczenie, jako zasady wychowawczej wszędzie tam, gdzie kształtuje się człowiek i chrześcijanin, gdzie formują się szafarze ołtarza, duszpasterze i osoby konsekrowane, gdzie powstają rodziny i wspólnoty” (Jan Paweł II 2001, 43). O PRD czytamy również w instrukcji Kongregacji ds. Duchowieństwa *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*. Dokument ów, nawiązując do KPK i wcześniejszego nauczania Kościoła, przypomina, że podstawowym celem istnienia PRD jest zapewnienie wiernym w sposób instytucjonalny możliwości podejmowania, wraz z duchownymi, współodpowiedzialności za duszpasterstwo. Przez uczestnictwo w PRD – jak czytamy w instrukcji – wierni mogą przyczynić się do budowania kościelnej komunii i rozbudzać misyjny zapał w parafiach. Wymieniono tutaj także niektóre zagadnienia, którymi powinny się zajmować PRD: kwestię inicjatyw misyjnych, katechetycznych i apostołskich; rozwijanie formacji doktrynalnej i życia sakramentalnego wiernych; wspomaganie

działalności duszpasterskiej kapłanów w różnych środowiskach; uwrażliwienie opinii publicznej na problemy Kościoła. Dokument podkreśla także, że nie można traktować PRD jako organu wyřeczającego proboszcza w kierowaniu parafią i ograniczającego jego rolę jako pasterza przewodniczącego wspólnocie (por. Kongregacja ds. Duchowieństwa 2002, 26)³.

W jednym z najnowszych dokumentów Stolicy Apostolskiej *Nawrócenie duszpasterskie wspólnoty parafialnej w służbie misji ewangelizacyjnej Kościoła* w rozdziale X mówiącym o instytucjach współodpowiedzialności kościelnej znajduje się punkt poświęcony PRD. Czytamy tutaj m.in.: „Obowiązujące ustawodawstwo kanoniczne pozostawia biskupowi diecezjalnemu ocenę dotyczącą erygowania w parafiach Parafialnej rady duszpasterskiej, co jednak można zwykle uznać za szczególnie zalecane, jak przypomniał nam papież Franciszek: «Jakże konieczne są rady duszpasterskie! Biskup nie może prowadzić diecezji bez rad duszpasterskich. Proboszcz nie może prowadzić parafii bez rady duszpasterskiej». [...] Teologiczny sens Rady duszpasterskiej wpisany jest w konstytutywną rzeczywistość Kościoła, co znaczy, że jest on «Ciałem Chrystusa», które rodzi «duchowość komunii». [...] Rada duszpasterska, daleka od bycia zwykłym organizmem biurokratycznym, uwydatnia zatem i urzeczywistnia sobą fundamentalne znaczenie Ludu Bożego jako podmiotu oraz aktywnego i ważnego uczestnika misji ewangelizacyjnej, ponieważ każdy wierny otrzymał dary Ducha Świętego poprzez chrzest i bierzmowanie. [...] W świetle tej podstawowej wizji możemy przypomnieć słowa Pawła VI, zgodnie z którymi «zadaniem Rady duszpasterskiej jest studiowanie, badanie wszystkiego, co dotyczy działalności duszpasterskiej, a zatem proponowanie praktycznych wniosków w celu promowania zgodności życia i działania Ludu Bożego z Ewangelią», mając świadomość, jak przypomniał papież Franciszek, że celem tej Rady «nie będzie w pierwszym rzędzie organizacja kościelna, lecz realizacja misyjnego marzenia o dotarciu do wszystkich» [...]. Rada duszpasterska jest organem doradczym, który kieruje się normami ustanowionymi przez biskupa diecezjalnego, w celu określenia kryteriów jego składu, metod wyboru członków, celów i sposobu działania. [...]. Zgodnie z odpowiednimi normami diecezjalnymi jest konieczne, aby Rada duszpasterska faktycznie reprezentowała wspólnotę, której wyrazem są wszyscy jej członkowie (kapłani, diakoni, osoby konsekrowane i świeccy). Stanowi ona szczególną przestrzeń, w której wierni mogą korzystać z przysługującego im prawa-obo-

³ W niektórych krajach nadano radom duszpasterskim i ekonomicznym zbyt duże kompetencje, dlatego też w 1997 r. powstał dokument opracowany przez kilka dykasterii Stolicy Apostolskiej *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*. W instrukcji m.in. przypomniano, że rady mają głos doradczy, oraz podkreślono, że proboszcz jest przewodniczącym rady; decyzje podjęte przez parafialną radę duszpasterską bez udziału proboszcza lub wbrew jego woli są nieważne (art. 5 § 2-3).

wiązku do wyrażania swojego zdania duszpasterzom, a także do podawania go do wiadomości innym wiernym w sprawach dotyczących dobra wspólnoty parafialnej. Główną funkcją Parafialnej rady duszpasterskiej jest zatem poszukiwanie i analizowanie praktycznych propozycji w odniesieniu do inicjatyw duszpasterskich i charytatywnych dotyczących parafii, zgodnie z programem diecezji. [...] Aby posługa Rady duszpasterskiej była skuteczna i owocna, należy unikać dwóch skrajności: z jednej strony, proboszcza, który ogranicza się jedynie do przedkładania Radzie duszpasterskiej decyzji już podjętych lub bez należytego przekazania uprzedniej informacji, albo gdy zwołuje ją rzadko i jedynie pro forma; z drugiej strony, Rady, w której proboszcz jest tylko jednym z jej członków, de facto pozbawionym roli pasterza i przewodnika wspólnoty. W końcu uważa się za właściwe, aby w miarę możliwości Rada duszpasterska składała się głównie z tych, którzy ponoszą rzeczywistą odpowiedzialność za życie duszpasterskie parafii, lub którzy są w niej konkretnie zaangażowani, aby zapobiec by spotkania przekształciły się w wymianę abstrakcyjnych idei, które nie uwzględniają prawdziwego życia wspólnoty, z jej bogactwem i problemami” (Kongregacja ds. Duchowieństwa 2020, 108-114).

Na gruncie polskim już w 1969 roku *Dyrektorium apostołstwa świeckich* poleca tworzenie w każdej parafii PRD (Komisja Apostołstwa Świeckich KEP 1969, 80). Komisja Apostołstwa Świeckich KEP wydała także *Wytyczne w sprawie Parafialnych Rad Duszpasterskich* zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski w 1975 roku. Mimo wielu lat, które upłynęły od wydania *Wytycznych*, są one nadal obowiązującym dokumentem Magisterium Kościoła w Polsce, będąc punktem odniesienia do wyznaczenia na poziomie poszczególnych diecezji szczegółowych norm określających sposoby powoływania rad, ich działań i zadań. W dokumencie czytamy, że dzięki PRD może urzeczywistnić się prawo ludzi świeckich do czynnego udziału w życiu parafii i realizacji apostołskiej misji Kościoła. Według *Wytycznych* PRD przyczynia się do przekształcania parafii we wspólnotę, gdy staje się organem studyjnym pomagającym w stawianiu diagnozy sytuacji społeczno-religijnej parafii oraz bierze na siebie troskę za pracę duszpasterską w parafii (Komisja Apostołstwa Świeckich KEP 1975, 5-6).

Problematyką działalności rad duszpasterskich zajął się także II Polski Synod Plenarny (1991-1999). W pierwszym dokumencie *Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chryścijaństwa* stwierdzono, że KPK „zobowiązuje do tworzenia parafialnych rad ekonomicznych i zaleca tworzenie rad duszpasterskich. Istnienie tych rad było utrudnione w czasach komunizmu. Obecnie nic nie stoi na przeszkodzie w ich powoływaniu i działaniu. Zaangażowani w radach katolicy świeccy mają przede wszystkim służyć swoją radą i doświadczeniem, unikając przy tym postaw

roszczeniowych. Zaleca się, aby w programie wizytacji kanonicznej parafii znalazło się miejsce na spotkanie z radą parafialną bądź ekonomiczną. Pozwoli to biskupowi poznać członków tych rad, jak również zweryfikować ich działalność” (II Polski Synod Plenarny 2001a, 46). Z kolei w dokumencie *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich* synod stawia diagnozę istniejącej w Polsce sytuacji: „Niepokojącym zjawiskiem jest brak odpowiednio szerokiej współpracy kapłanów ze świeckimi w planowaniu przedsięwzięć duszpasterskich i materialnych w parafii. Świeccy często nie zdają sobie sprawy z możliwości takiej współpracy pod przewodnictwem proboszcza. W praktyce w wielu parafiach nie istnieją lub nie wypełniają swych zadań rady duszpasterskie i ekonomiczne” (II Polski Synod Plenarny 2001b, 29). W związku z powyższym postuluje się, aby „powoływać rady duszpasterskie tam, gdzie ich brak, i umacniać istniejące. Świeccy powinni być zaznajomieni z zasadami współpracy z duszpasterzami w tych gremiach” (II Polski Synod Plenarny 2001b, 41).

Podobnie dokumenty Kościołów partykularnych w Polsce przedstawiają cele i zadania PRD. Na przykład w *Statucie Parafialnej Rady Duszpasterskiej w Archidiecezji Katowickiej* czytamy: „Parafialna rada duszpasterska stanowi zgodnie z kan. 536 Kodeksu prawa kanonicznego ciało doradcze, które pod kierownictwem proboszcza parafii – w ramach ustawodawstwa diecezjalnego – pomaga wyłącznie w działalności duszpasterskiej danej wspólnoty parafialnej. 2. Realizując powyższe zadanie, Rada: • pomaga w organizacji kultu Bożego, • uczestniczy w opracowaniu rocznego planu duszpasterskiego, • animuje działalność grup duszpasterstwa specjalistycznego, • wspiera prowadzone dzieła apostołatu w parafii, • inspiruje działalność charytatywną, • troszczy się o podejmowanie inicjatyw duszpasterskich uwzględniających zachodzące przemiany społeczno-kulturowe. 3. W skład Rady wchodzi trzy grupy członków: • z urzędu, • mianowanych przez proboszcza parafii, • wybranych przez parafian (w sumie maksymalnie dwadzieścia pięć osób). Liczba członków Rady pochodzących z wyboru dokonanego przez wspólnotę wiernych nie może być mniejsza od liczby członków mianowanych przez proboszcza. a. Członkami Rady mogą być jedynie praktykujący katolicy, którzy przyjęli sakrament bierzmowania i są znani z nienagannych postaw moralnych. b. Z urzędu należą do Rady: • proboszcz, pełniący równocześnie funkcję przewodniczącego Rady; • wikariusze pracujący w danej parafii; • delegatka sióstr zakonnych pełniących posługę w danej parafii; • przedstawiciele osób świeckich włączonych na stałe do posługi duszpasterskiej w parafii (reprezentant katechetów, organista, kościelny). c. Z mianowania proboszcza do Rady należą przedstawiciele ruchów, wspólnot modlitewnych, nadzwyczajnych szafarzy komunii świętej i stowarzyszeń katolickich działających w danej para-

fii. Przedstawiciele poszczególnych grup wymienieni wyżej zostają wyłonieni w wyniku konsultacji między członkami danej grupy; wśród nich powinni być także przedstawiciele młodzieży” (Statut 2022).

2. Funkcjonowanie parafialnych rad duszpasterskich w praktyce

Chcąc znaleźć odpowiedź na pytanie, jak PRD funkcjonują w praktyce polskich parafii, można sięgnąć do przeprowadzonych badań empirycznych, protokołów powizytacyjnych oraz wypowiedzi zarówno duszpasterzy, jak i świeckich (zob. Jankowiak 2011, 233-241). Z pewnością reprezentatywne są badania przeprowadzone w latach 2007-2013, zainicjowane przez KEP a przeprowadzone przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego we współpracy z Fundacją Renovabis we wszystkich parafiach w Polsce (Sadłoń 2013, 75-90)⁴. Uzyskano dane z 9213 parafii, co stanowiło ponad 87% parafii w Polsce. W świetle tych badań PRD występują w 80% parafii, choć dysproporcje pomiędzy diecezjami są dosyć znaczące (Sadłoń 2013, 75). Z przeprowadzonych badań wynika, że niejednokrotnie nie istnieje wyraźny rozdział pomiędzy duszpasterską radą parafialną a tradycyjną radą parafialną zajmującą się sprawami gospodarczymi. Tak więc z badań wynika, że rady duszpasterskie bardzo często zajmują się sprawami ekonomicznymi (Sadłoń 2013, 78). Mamy zatem do czynienia w parafiach Kościoła w Polsce z rozbieżnością między wizją teologiczną i wynikającymi z niej normami prawnymi a faktycznym obszarem aktywności rady.

W Polsce dominuje tak zwany ekspercki model PRD. W jej skład wchodzi osoba, które z racji pełnionego zawodu lub funkcji społecznej swoimi kompetencjami służą głównie w sprawach gospodarczych. Ekspercki model rady duszpasterskiej ma często charakter działaniowy, a nawet ściśle ekonomiczny. Nie ulega wątpliwości, że ów model rady jest bardzo pomocny proboszczowi. Drugi model rady to reprezentacyjna rada duszpasterska. Opiera się ona przede wszystkim na istniejących w parafii organizacjach, stowarzyszeniach, ruchach i wspólnotach. Do takiej rady duszpasterskiej wchodzi najczęściej niejako z urzędu przedstawiciele poszczególnych zrzeseń. Tak ukształtowane rady parafialne częściej niż eksperckie pełnią funkcję doradczą i duszpasterską w parafii (Sadłoń 2013, 79-81). Członkowie PRD trafiają do nich przede wszystkim z nominacji proboszcza i z wyboru parafian. Tak dzieje się w 70,9% rad. Natomiast tylko z nominacji proboszcza pochodzi skład 27,7%

---

⁴ PRD doczekały się w literaturze polskiej opracowań o teologicznopastoralnym oraz prawnokanonicznym charakterze, brak było jednak dotąd szerszych badań empirycznych tego zjawiska (zob. np. Kamiński 2002, 48-55; Półtorak 2006, 119-144; Potocki 2010, 151-170).

rad. Średnia wielkość PRD w Polsce w 2012 roku wynosiła około 14 osób. Istnieje ścisła zależność pomiędzy wielkością rady a wielkością parafii (Sadłoń 2013, 83).

Funkcjonowanie PRD regulują zarządzenia diecezjalne. Warto podkreślić, że członkowie rad często nie znają statutów, na których podstawie funkcjonują ich gremia. Zebrania odbywają się najczęściej w sposób formalny, często zakończone są głosowaniem, spisaniem protokołu oraz podpisami na liście obecności. Z badań wynika ponadto, że w radach funkcjonujących od dłuższego czasu rzadko następuje wymiana członków. Większość PRD (40%) spotyka się raz na kwartał, około 30% rzadziej, a około 20% częściej. W celu wymiany informacji wykorzystywana jest strona internetowa, gazetka parafialna czy gabłota ogłoszeniowa (Sadłoń 2013, 86). W większości PRD nie jest praktykowana stała formacja jej członków. Można to dostrzec zwłaszcza w radach zaangażowanych działaniowo w parafii. W radach działających według modelu reprezentacyjnego formacja przerzucana jest na wspólnoty parafialne, z których pochodzą członkowie rady. Z drugiej jednak strony członkowie rad wskazują na potrzebę formacji i oczekują jej od swych duszpasterzy (Sadłoń 2013, 87). Sposób funkcjonowania rady niemal w całości zależy od proboszcza, który odgrywa w niej nadrzędną rolę, chociaż zdarza się, że formalnie w niektórych radach duszpasterskich świeccy pełnią funkcje przewodniczących. Proboszcz jest przewodniczącym rady, zwołuje jej zebrania oraz nimi kieruje, podejmuje ostateczne decyzje. Badania wykazały, że członkowie rad na ogół pozytywnie oceniają swojego proboszcza. Taka ocena najczęściej opiera się na jego pracy organizacyjnej. Członkowie nie skarżą się na despotyczność proboszcza w parafiach, gdzie rady działają sprawnie. Funkcjonowanie rady duszpasterskiej w swojej parafii pozytywnie ocenia 92% proboszczów (Sadłoń 2013, 88-89).

Z danych uzyskanych ze wszystkich parafii w Polsce wynika, że wśród spraw, w których doradzają rady duszpasterskie, dominują inicjatywy charytatywne (27%) oraz życie liturgiczne i sakramentalne (25%). Przygotowywanie inicjatyw apostołskich merytorycznie wspiera 16%, inicjatyw katechetycznych – 12%, a misyjnych – 8% PRD. Jednocześnie co trzecia z nich doradza w sprawach ekonomicznych a niemal połowa podejmuje konkretne działania w parafii. Najczęstszym polem działalności PRD są inwestycje (26%), sprawy duszpastersko-apostołskie (22%), charytatywne (13%), administracyjne (12%), liturgiczne (12%), gospodarcze (11%) oraz społeczno-kulturalne (2%). Połowa zbadanych PRD nie przygotowuje programu duszpasterskiego dla swojej parafii (49,5%); niemal tyle samo taki program tworzy (45,4%; Sadłoń 2013, 89-90).

W świetle przeprowadzonych badań warto przywołać także analizy dotyczące tzw. autoidentyfikacji z parafią, na którą z pewnością ma wpływ spo-

sób zarządzania parafią. Duża niezależność duchownych od wspólnot w ich działalności duszpasterskiej, podejmowanie decyzji bez konsultacji z wiernymi sprawia, że mają oni wrażenie, iż wierni są potrzebni tylko do realizacji określonych przedsięwzięć duszpasterskich czy materialnych. W zasadzie potrzebne są głównie pewne środki pieniężne, które umożliwią realizację zaplanowanych wcześniej przez proboszcza inicjatyw. W taki sposób funkcjonuje dziś wiele polskich parafii, a przynajmniej tak odbierane są przez wiernych. Zastanawiający jest rozdzźwięk w opiniach na ten temat proboszczów i wiernych świeckich. Określając styl zarządzania w badanych parafiach, tylko 27% duchownych twierdziło, że jest ona przede wszystkim instytucją kierowaną przez proboszcza, a tę samą opinię podzielało aż 60% wiernych świeckich. Podobne wyniki dotyczyły kwestii informowania o decyzjach podjętych przez proboszcza i udziału wiernych w przygotowaniu i podejmowaniu tych decyzji. To, że proboszczowie sami podejmują decyzje i informują wiernych, twierdziło 22% tych spośród nich, którzy wzięli udział w badaniu, a sytuacja taka znalazła potwierdzenie w opinii prawie 54% pytanym parafian. O uczestnictwie świeckich w podejmowanych decyzjach przekonanych było blisko 70% proboszczów, ale tylko ok. 30% parafian. Podobnie dwa razy więcej proboszczów niż świeckich uważa, że zarządzanie parafią jest w takim samym stopniu sprawą duchownych, jak i świeckich (Firlit 1998, 141). Z badań wynika, że 22% ogółu dorosłej ludności pragnie aktywnie partycypować w procesie decyzyjnym w parafialnych gremiach. Faktycznie taką rolę odgrywa tylko 7,5%. Z pewnością taka sytuacja wyzwała stan frustracji i generuje w społecznej świadomości obraz parafii, którą rządzą przede wszystkim księża, zaś świeccy traktowani są instrumentalnie i paternalistycznie (Firlit 2004, 175). Z drugiej jednak strony przykłady aktywnie funkcjonujących PRD w Polsce „wskazują na twórcze i pozytywne oddziaływanie tych struktur na przekształcanie parafii we wspólnotę (*community organizing*). Tam, gdzie rady realnie działają, integrują parafię, włączają i aktywizują mieszkańców we wspólnotę parafialną, budują więź pomiędzy świeckimi a duszpasterzami oraz animują działalność duszpasterską z zachowaniem centralnej roli proboszcza w parafii” (Sadłoń 2013, 90).

W dokumencie *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich* II Synodu Plenarnego Kościoła w Polsce, w punkcie 29. znajdujemy stwierdzenie, że „w praktyce w wielu parafiach nie istnieją lub nie wypełniają swych zadań rady duszpasterskie i ekonomiczne”. Po kilkunastu latach od zakończenia synodu (1999), jeśli chodzi o istnienie rad w parafiach, sytuacja radykalnie się poprawiła, gdyż w 2012 roku były one obecne w 80%, podczas gdy w 2008 roku w 20% parafii. To oczywiście nie oznacza – co można było zauważyć w przeprowadzonych badaniach – że formalne zaistnienie rad w parafiach oznacza faktyczne wypełnianie przez nie powierzonych im zadań. Pojawia się

w związku z tym pytanie: Co robić, aby PRD spełniały swoją funkcję w realizowaniu współodpowiedzialności laikatu za wspólnotę parafialną zgodnie wytycznymi zawartymi w nauczaniu *Magisterium Ecclesiae*?

3. Wnioski i postulatory pastoralne

Parafialna rada duszpasterska z pewnością jest instytucją, która w sposób formalny gwarantuje współdziałanie świeckich i kapłanów w ramach działalności duszpasterskiej w parafii. Jest gremium, w którym świeccy mogą nie tylko uczyć się ponoszenia współodpowiedzialności za duszpasterstwo parafialne, ale też ją praktykować. W związku z powyższym PRD to wielka pomoc dla duszpasterzy, którzy dzięki jej działalności otrzymują mocne wsparcie w realizacji misji ewangelizacyjnej w parafii⁵. Aby jednak PRD mogła skutecznie odgrywać swoją rolę, powinna mieć – jak sama nazwa wskazuje – nastawienie duszpasterskie, a nie – jak to często bywa – materialno-gospodarcze. Jak czytamy we wnioskach I Krajowego Kongresu Parafialnych Rad Duszpasterskich, PRD powinna przyczynić się do przekształcania parafii we wspólnotę, która bierze na siebie troskę i odpowiedzialność za życie i pracę duszpasterską parafii, za szukanie rozwiązań dla powstających problemów. Do zadań PRD należy formacja siebie i innych, reprezentowanie grup obecnych w parafii, śledzenie wszystkiego, co ma związek z pracą duszpasterską, wyciąganie z tego praktycznych wniosków oraz opracowywanie konkretnych projektów pastoralnych (por. KAI 2013). Że taka świadomość istnieje, może świadczyć choćby zapis w dokumencie *Nowa ewangelizacja w Kościele katowickim* II Synodu archidiecezji katowickiej, gdzie czytamy: „Proboszcz wraz z parafialną radą duszpasterską dokonują diagnozy sytuacji parafii i na tej podstawie opracowują plan działań ewangelizacyjnych, obejmujący wszystkie środowiska społeczne na terenie parafii. Plan może powstać także dla kilku parafii łącznie, koordynowany na przykład przez dziekana. B. Plan działań ewangelizacyjnych powinien uwzględniać: – diagnozę sytuacji duszpasterskiej parafii; – opis działań, jakie należy podjąć, by dotrzeć zwłaszcza do osób, które oddaliły się od Ko-

⁵ W kontekście programu duszpasterskiego Kościoła w Polsce na lata 2010-2013 *Kościół domem i szkołą komunii* odbył się w Licheniu 14-15 września 2013 r. I Krajowy Kongres Parafialnych Rad Duszpasterskich. Spotkanie z udziałem ponad 1200 osób z całego kraju służyło podsumowaniu działalności oraz wymianie doświadczeń i oczekiwań członków tych gremiów. Zdaniem metropolity poznańskiego abpa Stanisława Gądeckiego, brak PRD jest ogromnym krzyżem dla Kościoła: „Nie wystarczy tylko chcieć, nie wystarczy dobra wola. Trzeba się modlić, trzeba się formować, abyśmy nie przenosili na Kościół modeli światowych, aby Kościół nie stał się towarzystwem pogrzebowym czy ruchem pielgrzymkowym. Trzeba głębokiej formacji, aby każda parafia stała się żywą chwałą Boga” (KAI 2013).

ścioła lub nigdy nie były z nim związane; – określenie ewentualnej pomocy, jakiej parafia oczekuje ze strony Rejonowego Zespołu do spraw Nowej Ewangelizacji lub Archidiecezjalnego Zespołu do spraw Nowej Ewangelizacji; – harmonogram, zgodnie z którym wskazane działania powinny być podjęte. C. Sposób realizacji planu działań ewangelizacyjnych powinien być przedmiotem corocznej refleksji w ramach posiedzeń parafialnej rady duszpasterskiej oraz w trakcie wizytacji kanonicznej parafii (odpowiednie pytania należy włączyć do protokołu wizytacji)” (*Wysłuchani w Duchu* 2016, 319).

Przyczyna słabo realizowanej misji pastoralnej PRD często jest związana z modelem rady, jaki historycznie ukształtował się w wielu polskich diecezjach. Z badań wynika, że w Polsce dominuje tzw. ekspercki model rady. Charakteryzuje się on tym, że w jej skład wchodzi osoby, których uczestnictwo wynika z pełnionego zawodu bądź z roli społecznej. Dlatego do rady wybierani są ci, którzy na bazie swoich kompetencji potrafią doradzać, a za kompetencje uważane są głównie: umiejętności, wiedza, doświadczenie dotyczące spraw gospodarczych. Ekspercki model parafialnej rady duszpasterskiej ma wychylenie zadaniowe, gdyż służy realizacji konkretnych inicjatyw w parafii, a za takie uważa się przedsięwzięcia o charakterze ekonomiczno-gospodarczym (por. Sadłoń 2013, 78-79). Do tych spostrzeżeń należy dodać to, w jaki sposób duchowni i świeccy rozumieją swoją rolę w radzie duszpasterskiej. Jeśli chodzi o wiernych świeckich, to kierują się oni często przekonaniem, że sprawy duszpasterskie są właściwe duszpasterzom, a znikoma znajomość spraw duszpasterskich przez świeckich nie pozwala im wnieść znaczącego wkładu w prace rady. Obserwuje się także, że duchowni bardzo cenią tych radnych, którzy włączają się przede wszystkim w sferę przedsięwzięć gospodarczych. Poza tym współpraca w sprawach duszpasterskich okazuje się bardziej wymagająca niż w obszarze spraw ekonomicznych. Niewystarczające podejmowanie problemów pastoralnych może mieć też przyczynę w obawach o znaczące zmiany w kierunkach i sposobach realizacji misji Kościoła w parafii (Rojowski 2016, 67). Trwanie przy wypróbowanych i znanych sposobach duszpasterstwa daje spokój, który mógłby być zburzony przez rzetelną analizę i propozycje działań i zmian, gdyby dochodziło do rzeczowej i uczciwej debaty nad aktualnym „stanem wiary” w parafii „Duszpasterstwo w kluczu misyjnym wymaga rezygnacji z wygodnego kryterium pasterskiego, że «zawsze się tak robiło»” (Franciszek 2013, 33).

Warto w tym kontekście zwrócić uwagę, że nierzadko w postrzeganiu zaangażowania w parafii doceniane są przede wszystkim dzieła materialne. Tak się wypowiadają często zarówno duchowni, jak i świeccy. Wierni świeccy, wyrażając opinie o swoich duszpasterzach, podkreślają ich dokonania materialne, mierzone przeprowadzonymi remontami i inwestycjami czy też dobrym zarządzaniem majątkiem kościelnym. Znacznie rzadziej w ocenach probosz-

cza wskazywane są jego dokonania pastoralne. Takie spojrzenie towarzyszy też wielu duchownym, patrzącym na dokonania własne i współpraci w kapłaństwie. Z pewnością w tym punkcie widzenia uwidacznia się pewien typ mentalności światowej, która ceni przede wszystkim to, co łatwo dostrzec i co przynosi szybkie efekty. Warto także podkreślić, że zarówno u duchownych, jak i u świeckich obserwuje się bardziej doraźne niż organiczne postrzeganie działalności PRD. Choć badania pokazują, że w ok. 40% parafii spotkania organizowane są raz na kwartał, to jednak nie brakuje też głosów, że zwoływane są one okazjonalnie, w zależności od pojawiających się ważnych spraw, do których należą najczęściej kwestie gospodarcze albo np. wizytacja kanoniczna w parafii (Rojowski 2016, 68).

Parafialna rada duszpasterska jest instytucją stosunkowo młodą. W takiej sytuacji jest rzeczą konieczną, aby jej działalności towarzyszył stały proces formacji, zarówno duszpasterzy, jak i wiernych świeckich, należących do rady, tym bardziej że skład rady podlega okresowym zmianom. Z pewnością w staraniach o właściwy kształt rady duszpasterskiej szczególną rolę odgrywają duszpasterze, którzy powinni mieć właściwą wizję Kościoła – organicznej wspólnoty różnorodnych służb i charyzmatów. W tym kontekście trzeba podkreślić, że zbyt ufnie zakłada się, iż nie potrzebują oni sami formacji do pracy w PRD (Rojowski 2016, 69-70). W wielu diecezjach Kościoła w Polsce, owszem, są organizowane specjalne szkolenia dla członków rad parafialnych, generalnie brak jednak takich dla duszpasterzy (zob. Musioł i Piechaczek 2011, 233-253). Dobrą okazją do weryfikacji działania PRD w parafiach mogą być wizytacje kanoniczne, tym bardziej że to biskup diecezjalny wydaje szczegółowe normy dla działalności rad duszpasterskich w parafiach, te zaś normy jednoznacznie określają cele i zadania rady (por. Rojowski 2016, 73).

Oprócz konkretnych postulatów, które mogą przyczynić się do większej skuteczności PRD w realizacji ewangelizacyjnej misji Kościoła, warto zwrócić uwagę na problem fundamentalny, który w zasadzie stał się przyczyną zwołania synodu przez papieża Franciszka. Już dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej *Synodalność w życiu i misji Kościoła* podkreślił, że „synodalność oznacza przede wszystkim styl, który określa życie i misję Kościoła wyrażając jego naturę jako wspólnoty” (Międzynarodowa Komisja Teologiczna 2018, 70). Synodalność zatem oznacza szeroko zakrojony program odnowy Kościoła, której celem jest ożywienie jego życia i misji ewangelizacyjnej, a to jest ściśle związane z nowym sposobem jego funkcjonowania: „opartego na formacji do duchowości komunii, wewnętrznym dialogu, na wzajemnym wysłuchiowaniu się, na większej otwartości na ludzi świeckich i znacznie większym ich zaangażowaniu, a przede wszystkim na otwarciu na nowe inspiracje Ducha Świętego i na właściwym odczytywaniu «znaków czasu»” (Międzynarodowa Komisja Teologiczna 2018, 103).

W związku z powyższym warto zwrócić uwagę na rolę, jaką odgrywa pasterz parafii. Polega ona przede wszystkim na stworzeniu wizji budowania wspólnoty parafialnej. W teologii pastoralnej sposób funkcjonowania parafii określany jest jako pewien model czy też typ. Oczywiście trudno wskazać na uniwersalny model, gdyż działalność zbawcza Kościoła realizowana jest zawsze w określonych warunkach historyczno-społecznych i kulturowych. Zasadniczo wyróżnia się trzy podstawowe typy parafii: hierarchiczny, organizacyjny i wspólnotowy, chociaż zawsze mamy do czynienia z pewną mieszkanką cech, jedno z nich przeważają, innych natomiast brakuje (Knobloch 1996, 300-305; por. Biela 2014, 61-63).

W parafii typu hierarchicznego realizowany jest zazwyczaj tzw. model duszpasterstwa kultycznego, którego zasadniczym celem jest troska o zachowanie i kultywowanie kościelnej tradycji. Główną jego cechą jest oparcie duszpasterstwa na pewnej grupie wiernych, uczestniczącej w sprawowaniu obrzędów. Bazą dla tego modelu duszpasterstwa jest zwykle nieliczna grupa wiernych, która w miarę regularnie uczestniczy w kulcie Kościoła. W takim modelu dochodzi do wyselekcjonowania grupy osób charakteryzujących się posłuszeństwem okazywanym duszpasterzowi. Cecha taka jest podstawą do określenia ich mianem „wiernych”, w odróżnieniu od wszystkich innych, którzy do ich grona zaliczeni być nie mogą (Knobloch 1996, 301). W parafii typu hierarchicznego charakterystyczne jest zatem „duszpasterstwo autorytatywne”, które „sprzyja podtrzymywaniu modelu parafii zbudowanych na kształt piramidy. Na jej szczycie stoi sam duszpasterz, który za wszystkich «myśli», «decyduje», «pracuje» i dźwiga całą odpowiedzialność za parafię. Dopiero pod nim są wszyscy inni parafianie, wśród których wyróżnić można pewne ich kategorie, w zależności od stopnia zaangażowania w duszpasterstwo. Można wśród nich dostrzec parafian apostołskich, czynnych, marginalnych lub nominalnych” (Żądło 1999, 45; por. Żądło 1994, 14; Majka 1971, 137-138). Temu modelowi bliskie jest klerykalne rozumienie Kościoła, a przez to także parafii. Występuje w nim zdecydowany podział na powołanych i niepowołanych, podmiot i przedmiot duszpasterstwa, na tych, którzy się troszczą, i tych, którzy są tylko przedmiotem troski. Nie ma zbyt dużo miejsca na dialog, wzajemną troskę o sprawy wspólnoty, a decyzje podejmowane są na zasadzie urzędowej pozycji i siły, wynikającej z władzy duszpasterza nad wiernymi (por. Zulehner 1991, 130; Polak 2002, 182).

Typ parafii określony jako organizacja wywodzi się z faktu, że „organizuje” ona różne duszpasterskie propozycje dla wiernych. Ten rodzaj działalności parafii można określić jako parafię ekspertów, w której szczególną rolę odgrywa proboszcz i pewna grupa zaangażowanych wiernych. Jako tzw. „eksperci” w sprawach Kościoła i duszpasterstwa starają się organizować życie parafii

dla innych, nie dopuszczając ich do czynnego udziału w tym procesie (Knobloch 1991, 301; por. Biela 2014, 61-76).

Jeżeli można mówić o współczesnym kryzysie parafii, to jest to między innymi kryzys rządów autorytatywnych przysługujących proboszczowi. Dawne wzory kierowania parafią, odziedziczone tradycyjnie, nie ułatwiają rozwiązywania nowych pojawiających się problemów, wymagających nietypowych i niekonwencjonalnych rozwiązań. Z pewnością autokratyzm nie odpowiada funkcji autentycznej służby w Kościele ani nie sprzyja wytworzeniu się poczucia wspólnoty (Mariański 1984, 84-85). Komunijna wizja Vaticanum II oraz rozwój społeczeństwa pluralistycznego wymaga zatem demokratycznego stylu kierowania parafią⁶. Zakłada on przejście od autorytetu urzędowego do osobowego, od koncentracji na władzy do dzielenia się posiadaną władzą. W parafii funkcjonującej w sposób demokratyczny istnieje dwustronne oddziaływanie duchowieństwa i wiernych oraz rośnie poczucie odpowiedzialności za ostateczny kształt i rezultat zbiorowego działania. Proboszcz o stylu demokratycznym pełni służbę wobec wspólnoty parafialnej. W wiernych widzi odpowiedzialne jednostki, ich potrzeby stara się respektować, z ich zdaniem się liczy, korzysta z ich doświadczeń i charyzmatów, zgłaszanych wniosków i propozycji. Styl demokratyczny zwiększa poczucie solidarności i odpowiedzialności za wykonywanie zadań. Nie ma tutaj bezwzględnego podziału na zwierzchników i podwładnych oraz na osoby podejmujące decyzje i zwykłych wykonawców, chociaż zachowany jest podział na funkcje kierownicze i wykonawcze. Demokratyczny styl kierowania wymaga umiejętności i gotowości do słuchania innych oraz zasięgania ich porad. Proboszcz o demokratycznym stylu kierowania inspirowa parafian w sposób oddolny i konkretny do inicjatywy, używa swojej władzy do przekonania i nakłonienia parafian do wykonania zadań, a nie do wymuszania uległości i bezwzględnego posłuszeństwa. Przekazuje decyzje metodą perswazji i argumentacji, przez podkreślanie wspólnoty celów, zadań i interesów (Mariański 1984, 87-90).

Zmiana stylu kierowania z autorytatywnego na demokratyczny jest związana z reorganizacją ról społecznych odgrywanych przez parafian, zwłaszcza z odejściem od roli tzw. parafianina-użytkownika i podjęciem roli aktywnego uczestnika wspólnoty parafialnej. W perspektywie zanikania w Kościołach lokalnych paternalistyczno-autorytatywnych form zarządzania i dojścia do większego znaczenia demokratyczno-pasterskiego stylu kierowania jawi się konieczność solidnej formacji religijnej u katolików oraz wysokiego stopnia

---

⁶ Kościół nie ma struktury demokratycznej, ale hierarchiczną. Demokrację zastępuje w nim idea kolegiałności i zasada dialogu. Jednakże idea kolegiałności, wyraźnie uznana przez Sobór Watykański II, w praktyce może pozostać martwa, jeśli nie zostanie wsparta przez dialog (por. Żądło 1999, 44-45; Seweryniak 1996, 72; Wal 2000, 188-203; Śmigiel 2010, 351-352).

świadomości i dojrzałości chrześcijańskiej. Brak odpowiedzialności za wspólnotę parafialną w konsekwencji będzie wywoływać i podtrzymywać zjawisko paternalizmu i autorytaryzmu. I odwrotnie, współuczestnictwo laikatu w sprawach parafialnych, współgospodarzenie parafią, będzie mieć istotne znaczenie dla demokratyzacji kierowania (Mariański 1984, 86). Unikanie przerostów stylu autorytatywnego nie oznacza oczywiście popadnięcia w styl liberalny, który jest wyrazem nie tyle siły, ile raczej słabości kierownictwa. W krańcowym przypadku styl biernego kierowania prowadzi do atrofii oddziaływania wychowawczego na parafian. Nie widać zatem dostatecznych podstaw, dlaczego w społeczeństwach współczesnych charakteryzujących się dążnościami demokratycznymi we wszelkich dziedzinach aktywności styl demokratyczny nie powinien w większym stopniu określać kształtu kierownictwa parafialnego, tym bardziej że styl demokratycznego kierowania najlepiej wyraża synodalność w praktyce oraz postawę służebną posługiwania kapłańskiego (Kasper 1979, 56). Dlatego też Jan Paweł II w adhortacji *Christifideles laici* dobitnie podkreślił, że posługa kapłańska ma „radykalną «formę wspólnotową» i może być wypełniona tylko jako «wspólne dzieło»” (Jan Paweł II 1988, 17).

Zakończenie

Demokratyczny czy też synodalny styl kierowania parafią związany jest z modelem duszpasterstwa opartego na współpracy z PRD. Jego cechą charakterystyczną jest faktyczne upodmiotowienie wspólnoty parafialnej przez dopuszczenie wiernych świeckich do udziału w kierowaniu parafią (por. Jan Paweł II 1988, 26-27). Jeśli PRD będzie stanowić miejsce i formę dojrzałej współpracy oraz dialogu pomiędzy świeckimi i duchownymi, wtedy stanie się możliwe przekształcanie parafii we wspólnotę wspólnot. Dobrze funkcjonująca PRD staje się wtedy nie tylko znakiem, ale i narzędziem wzięcia współodpowiedzialności za zbawcze posłannictwo Kościoła w konkretnym środowisku. Dotykamy w tym miejscu konieczności realizowania wspólnotowego modelu parafii wynikającego z eklezjologii komunii (por. Biela 2006, 33-234). Na podstawie przeprowadzanych badań można stwierdzić, że w polskim duszpasterstwie dominują dwa zasadnicze typy parafii: hierarchiczny i organizacyjny. Z trudem natomiast przebija się zarówno wśród duchownych, jak i wiernych świeckich idea przekształcania parafii we wspólnotę wspólnot postulowana we współczesnym nauczaniu Kościoła. Warto w tym kontekście przywołać wielkiego polskiego pastoralistę, teologa „żywego Kościoła”, ks. Franciszka Błachnickiego, który już w latach 70. ubiegłego wieku wypracował wywodzący się z eklezjologii komunii model misyjnej parafii wspólnotowej (Błachnicki

1989, 62-65; zob. Chrapek 1979, 141-150; Biela 1993, 112-120)⁷. W takiej parafii siłą faktu musi istnieć – według Blachnickiego – sztab diakonii, czyli rada apostołska, która współdziała z różnymi grupami i koordynuje ich działalność. W efekcie jawi się pilna potrzeba pastoralnego nawrócenia związana ściśle z realizacją komunijnej wizji duszpasterstwa (por. Franciszek 2013, 25-33; Wodarczyk 2011, 170-177). Aby zatem faktycznie mogła urzeczywistniać się współodpowiedzialność laikatu za wspólnotę parafialną, nie wystarczy sama troska o dobrą strukturę PRD, o jej statut czy znajomość zasad sprawnego jej funkcjonowania. Konieczna jest zmiana poglądu na jej temat, czyli dostrzeżenie w niej istotnej szansy koordynacji i funkcjonowania pastoralnych działań mających na celu budowanie parafii jako wspólnoty wspólnot.

BIBLIOGRAFIA

- II Polski Synod Plenarny (1991-1999). 2001a. *Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chrześcijaństwa*. Poznań: Pallottinum.
- II Polski Synod Plenarny (1991-1999). 2001b. *Sól ziemi. Powołanie i posłannictwo świeckich*. Poznań: Pallottinum.
- Biela, Bogdan. 1993. *Kościół – wspólnota. Wspólnota jako zasada urzeczywistniania się Kościoła w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego (1921-1987)*. Katowice: Kuria Metropolitarna w Katowicach.
- Biela, Bogdan. 2006. *Parafia miejscem urzeczywistniania się komunii Kościoła*. Katowice: Księgarnia św. Jacka.
- Biela, Bogdan. 2014. *Pastoralne nawrócenie w teorii i praktyce parafialnej*. Katowice: Emmanuel.
- Biela, Bogdan. 2021. Koncepcja „cura pastoralis” w ujęciu ks. Franciszka Blachnickiego. *Studia Pastoralne*, 17, 57-86.
- Blachnicki, Franciszek. 1989. *Godziny Taboru*. Carlsberg–Lublin: Światło-Życie.
- Blachnicki, Franciszek. 1991. *Rekolekcje dla Wspólnoty Kapłanów Chrystusa Sługi*. Lublin: Światło-Życie.
- Chrapek, Jan. 1979. Od potrydenckiego do powatykańskiego modelu parafii. *Colectanea Theologica*, 49 f. 1, 141-150.
- Firlit, Elżbieta. 1998. *Parafia rzymskokatolicka w Polsce w okresie transformacji systemowej. Studium socjologiczne*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA.
- Firlit, Elżbieta. 2004. Parafia w społecznej świadomości. W: *Kościół katolicki na początku trzeciego tysiąclecia w opinii Polaków*, red. Władysław Zdaniewicz i Sławomir H. Zaręba, 143-175. Warszawa: Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego.
- Franciszek. 2013. *Adhortacja apostołska o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie „Evangeliæ gaudium”*.
- Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*. 1997.

---

⁷ Blachnicki mówił o potrzebie dokonania w duszpasterstwie „przewrotu kopernikańskiego”. Dopiero bowiem katechumenalna koncepcja duszpasterstwa w pełni nie tylko dowartościowuje wiernych świeckich, ale uwytądnia ich niezastąpioną rolę w budowaniu parafialnej wspólnoty wspólnot (zob. Blachnicki 1991, 14-15; por. Jan Paweł II 1988, 26; Biela 2021, 57-86).

- Śmigiel, Wiesław. 2010. *Uczestnictwo wiernych świeckich w budowaniu Kościoła – wspólnoty*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Vademecum Synodu o synodalności: Ku Kościołowi synodalnemu: komunია, uczestnictwo i misja*. 2021. Watykan.
- Wal, Jan. 2000. Rola dialogu w życiu Kościoła. W: *Teologia pastoralna fundamentalna*, t. 1, red. Ryszard Kamiński, 188-203. Lublin: ATLA 2.
- Wodarczyk, Adam. 2011. Struktury komunijne w Kościele miejscem realizacji powołań, darów i charyzmatów. W: *Kościół naszym domem. Kościół domem i szkołą komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na lata 2010-2013*, red. Szymon Stużkowski, 158-177. Poznań: Księgarnia Świętego Wojciecha.
- Wsluchani w Ducha. Uchwały II Synodu Archidiecezji Katowickiej. 2016. *Nowa ewangelizacja w Kościele katowickim*, 93-98. Katowice: Księgarnia Świętego Jacka.
- Zulehner, Paul M. 1991. *Pastoraltheologie*, t. 2: *Gemeinde pastoral*, Düsseldorf: Patmos.
- Żądło, Andrzej. 1994. *Jaka parafia na nasze czasy?*. Kielce: Jedność.
- Żądło, Andrzej. 1999. *Parafia w trzecim tysiącleciu*. Kielce: „NOTUS”.

BOGDAN BIELA – prezbiter archidiecezji katowickiej. Doktor habilitowany nauk teologicznych w zakresie teologii pastoralnej. Profesor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Członek Zarządu Polskiego Stowarzyszenia Pastoralistów. Autor i redaktor 10 książek oraz ok. 200 artykułów naukowych i popularnonaukowych z zakresu teologii pastoralnej fundamentalnej i szczegółowej ze szczególnym uwzględnieniem odnowy parafii. Redaktor naczelny czasopisma naukowego „Studia Pastoralne” oraz serii: *Studia i Materiały Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*.